

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

*Боса Ольга Василівна,
студентка 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

До кінця ХХ століття в багатьох розвинених країнах світу провідною стратегією в розвитку освіти дітей з особливими потребами стала інтегрована освіта. Але через деякий час стало очевидним, що виділення «особливих» класів у школах часто веде до виключення «особливих» дітей із соціального життя школи. Тому від ідеї інтеграції стали переходити до ідеї інклюзії – спільного навчання та виховання дітей з різними стартовими можливостями.

Вивченню питання технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі початкових класів приділено багато уваги у працях А. Веремчук, А. Колупаєва, С. Миронова, О. Таранченко, О. Хом'як та інші фахівці, аналіз наукових праць яких дозволяє визначити загальні підходи до цієї проблеми.

Кожна дитина з особливими потребами повинна мати можливість реалізувати своє право на здобуття освіти в будь-якому типі закладу освіти та отримувати при цьому необхідну їй спеціалізовану допомогу.

Інклюзія – залучення до освітнього процесу кожної дитини за допомогою освітньої програми, яка відповідає її здібностям; задоволення індивідуальних освітніх потреб особистості, забезпечення умов її супроводу. Інклюзивна освіта – це така організація процесу навчання, за якої всі діти, незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних, культурно-етнічних, мовних та інших особливостей, включені до загальної системи освіти та навчаються за місцем проживання разом зі своїми однолітками без інвалідності в одних і тих самих загальноосвітніх школах – у таких школах загального типу, які враховують їхні особливі освітні потреби та надають своїм учням необхідну спеціальну підтримку. Головне в інклюзивній освіті дитини з особливими потребами – здобуття освітнього та соціального досвіду разом з однолітками.

Сьогодні інклюзивний процес в освіті розуміють як спеціально організований освітній процес, що забезпечує включення і прийняття дитини з обмеженими можливостями здоров'я в середовище звичайних однолітків у

закладі освіти, навчання за адаптованими або індивідуальними освітніми програмами з урахуванням її особливих освітніх потреб.

Отже, інклюзивна освіта – це процес розвитку загальної освіти, який передбачає доступність освіти для всіх, у плані пристосування до різних потреб усіх дітей, що забезпечує доступ до освіти для дітей з особливими потребами [1]. Сутністю інклюзивної освіти є соціалізація та соціальна реабілітація дітей з особливими потребами.

Необхідною умовою досягнення результатів соціалізації є варіативність освітніх технологій і методів навчання дітей. Під *технологіями інклюзивної освіти* ми розуміємо ті технології, які ведуть до створення умов для якісної доступної освіти всіх без винятку дітей. Можна виділити дві великі групи інклюзивних технологій: організаційні та педагогічні. Організаційні технології пов'язані з етапами організації інклюзивного процесу: технології проектування та програмування, технології командної взаємодії вчителя та фахівців, технології організації структурованого, адаптованого та доступного середовища. Педагогічні технології можуть бути успішно використані в інклюзивній практиці вчителем на уроці: технології диференційованого навчання, технології індивідуалізації освітнього процесу, технології корекції навчальних і поведінкових труднощів, технології, спрямовані на формування соціальних (життєвих) компетентностей, технології оцінювання досягнень в інклюзивному підході [2]. Важливо зазначити, що вчитель не обмежується використанням якоїсь однієї технології, а організовує їхній комплекс.

Серед педагогічних технологій можна виокремити ті, які можуть бути успішно використані в інклюзивній практиці вчителем на уроці. Класифікувати їх можна відповідно до завдань і ролі в організації спільної освіти дітей з різними освітніми потребами:

Технології, спрямовані на опанування академічних компетенцій під час спільної освіти дітей з різними освітніми потребами: технології диференційованого навчання, технології індивідуалізації освітнього процесу. Технології, що індивідуалізують освітній процес: під час організації індивідуальної роботи на уроці – виконання завдання на картці, індивідуального завдання в зошиті – необхідно враховувати особливості дитини. Вчитель створює умови для того, щоб учень у цих умовах міг поставити мету, сформулювати завдання, визначити способи розв'язання навчальних завдань, зміг оцінити результати своїх навчальних дій. Такий процес індивідуалізації важливий як для дитини з обмеженими можливостями здоров'я, так і для її однолітків, які нормативно розвиваються. Принцип індивідуалізації дає змогу створити рівні можливості для всіх учнів класу, тим самим реалізується інклюзивний підхід на практиці. На технологічному рівні принцип індивідуалізації втілюється в різних педагогічних підходах: особистісно зорієнтованій педагогіці, педагогіці підтримки, рефлексивно-діяльнісному підході в навчанні, у технологіях проектної діяльності, технологіях тьюторського супроводу.

О. Таранченко розглядає диференційоване навчання як форму організації навчально-виховного процесу, за якої вчитель працює з групою учнів [2].

Технологія рівневої диференціації навчання пов'язана з рівнем освоєння дітьми програмного матеріалу. У цій технології управління пізнавальною діяльністю відбувається з метою навчання кожного учня на рівні його індивідуальних можливостей і здібностей через систему малих груп.

Технологія функціональної диференціації – організація роботи в групах із розподілом функцій, тобто коли кожна дитина робить свій внесок у загальний результат, виконуючи своє завдання, водночас дитині з труднощами в навчанні можна запропонувати допоміжні матеріали. Організація роботи в групі передбачає повну включеність дитини на основі розуміння її можливостей.

Технологія змішаної диференціації (модель зведених груп) – об'єднана форма двох видів диференціації навчання – за інтересами та за рівнем розвитку. Для вивчення навчальних дисциплін уся класна паралель перегрупувується.

Технології корекції навчальних і поведінкових труднощів, що виникають у дітей в освітньому процесі. Технології корекції навчальних і поведінкових труднощів, що виникають у дітей в освітньому процесі, – це спеціальні логопедичні технології та технології спеціальної педагогіки, спрямовані на корекцію порушення, технології нейропсихологічного підходу в корекції навчальних труднощів, технології психолого-педагогічної системи формування й розвитку мовного слуху і мовленнєвого спілкування в дітей із вадами слуху, технології прикладного аналізу поведінки тощо.

Технології, спрямовані на формування соціальних (життєвих) компетентностей, у тому числі прийняття, толерантності. Під час прямого навчання соціальних навичок учитель навчає дітей правильної поведінки через правила та приклади. Прийняття правил дуже важливе для всіх дітей, але воно має бути усвідомленим, пов'язаним з їхнім особистим досвідом. Формування соціальних навичок через наслідування передбачає взаємонавчання дітей, коли більш компетентна в якійсь галузі дитина стає прикладом для наслідування для інших дітей. Під час організації групових видів активності, як-от чергування, підготовка до свята, робота в навчальних групах, допомога у виконанні завдань, пересуванні школою та за школою (організована для незрячих дітей або дітей із порушеннями опорно-рухового апарату).

Технології оцінювання досягнень в інклюзивному підході. Предметом оцінювання виступають як освітні результати, що досягаються, так і процес їх досягнення, а також міра усвідомленості кожним учнем особливостей його власного процесу навчання. При цьому поряд з інтегральною оцінкою (за всю роботу загалом, що проводиться, наприклад, у формі портфоліо, презентацій, виставок тощо) використовується диференційована оцінка (виокремлення в роботі окремих аспектів, наприклад, сформованість обчислювальних умінь, виразність читання, вміння слухати товариша, формулювати та ставити запитання тощо), а також самооцінка і самоаналіз учнів. Разом із педагогом-психологом учитель продумує таку стратегію роботи з усім класом, за якої діти вчаться оцінювати не тільки результат, якість продукту навчання, а процес – ступінь докладених зусиль, активність, міру участі в груповій роботі, зростання «над самим собою».

Таким чином, можна зробити висновок, що кількість педагогічних технологій збільшується і роль інклюзивної освіти підвищується. Нині метою освітніх організацій є створення «безбар'єрного» освітнього середовища, модернізація впорядкованої системи дій, виконання яких призводить до гарантованого досягнення педагогічних цілей.

Педагоги не завжди вміють працювати з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Вони не дуже впевнено володіють сучасними технологіями побудови освітнього маршруту та розробками індивідуальних програм для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) [3]. Використання технологій інклюзивної освіти в початкових класах буде ефективним, якщо під час підготовки до уроку вчителем проаналізовано когнітивні, комунікативні, поведінкові особливості, а також індивідуальний стиль засвоєння матеріалу кожного учня класу, включно з дитиною з ООП.

Проаналізувавши досвід роботи педагогів з організації інклюзивної освіти в початкових класах, ми з'ясували, що, з одного боку, відбувається підвищення кваліфікації педагогів, розвиваються форми інтегрованого навчання, створюються системи комплексного психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП – це кабінет сенсорно-моторної корекції, кімната релаксації, міні-тренажерний зал, кабінет біологічного зворотного зв'язку «Здоров'я». З іншого боку, «особливих» дітей включають в активні соціальні процеси, використовуючи принцип організації колективних творчих справ, де діти-інваліди пробують себе в різних соціальних ролях. Крім цього, у роботі з дітьми, організовуючи їхній вільний час, опора йде на співпрацю з родиною. Батьки залучаються до участі у спільних із дітьми свят, розваг.

Насамкінець хотілося б зазначити, що інклюзивний підхід робить акцент не просто на рівних можливостях у здобутті освіти, а «наполягає» на можливості для всіх навчатися разом. У зв'язку з цим розробляються різноманітні технології, які допомагають дітям з ООП відчувати себе повноцінними членами суспільства та успішно пройти адаптаційний період, а звичайним учням виховати в собі толерантне ставлення до «особливих» дітей і навчитися приймати людей такими, якими вони є.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веремчук А., Хом'як О. Інноваційні технології навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2021, (1(5)), с. 71–78. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(5\).2021.235185](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(5).2021.235185) (дата звернення: 04.10.2022).
2. Колупаєва А. А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
3. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.